

Ткаченко М.О.
аспірант,
Харківський Національний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Стаття присвячена обґрунтуванню теоретичних засад технології формування артистичної техніки майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки.

The article is devoted to the substantiation of theoretical bases of technology of forming a future music teacher's artistic skill in process of special training.

Постановка проблеми. Розвиток вищої педагогічної освіти України в європейському контексті потребує посилення уваги до якості фахової підготовки майбутніх учителів, які б відповідали потребам сучасної школи. Реалізація цього стратегічного завдання неможлива без модернізації навчально-виховного процесу, використання нових освітніх технологій. Технологічність стає сьогодні домінуючою характеристикою діяльності вчителя, зокрема педагога-музиканта. Це означає перехід на якісно новий щабель ефективності та оптимальності освітнього процесу в напрямку розкриття і повного використання творчого потенціалу сучасного вчителя музики.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових досліджень з питань технологізації навчання, висвітлених у роботах І. Зязюна, В. Євдокимова, О. Пехоти, Є. Полат, І. Прокопенка, В. Рибалки, Г. Селевка, П. Сікорського, С. Сисоєвої та інших, дозволяє стверджувати, що педагогічні технології функціонують в якості спеціального напрямку педагогічної науки, який розглядає найбільш раціональні шляхи навчання, в системі способів, принципів та регулятивів, що застосовуються у навчанні, а також в якості реального процесу навчання [1]. Слід зазначити, що педагогічні технології, як спеціальний напрям, широко використовуються в усіх галузях педагогіки, в тому числі й музичній педагогіці. Втім, педагогічна технологія щодо формування артистичної техніки вчителя музики значної теоретичної та практичної розробленості досі не набула.

Проблема формування артистичної техніки майбутнього вчителя музики знаходить відображення у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників у контексті: вивчення художньо-комунікативної діяльності вчителя музики (Т. Жигінас, Л. Майковська, І. Сипченко, С. Старобінський); вдосконалення педагогічної майстерності, педагогічної культури (В. Абрамян, М. Барахтян, Д. Будянський, О. Булатова, Т. Гончарова, В. Гриньова, І. Зязюн, Т. Левшенко, В. Симонов, С. Швидка); розвитку творчого потенціалу (Ю. Азаров, Т. Гончарова, В. Загвязинський, Ю. Львова); удосконалення педагогічної техніки (Ю. Азаров, В. Гриньова, А. Мудрик, Л. Рувинський, І. Синиця);

естетичного переживання в процесі сприймання творів мистецтва (В. Ражніков, Ю. Цагареллі, Т. Цигульська, Г. Ципін); виховання професійно значущих якостей особистості вчителя, зокрема вчителя музики (Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, С. Болсун, В. Муцмахер, О. Олексюк, Г. Падалка, М. Поташник, Т. Смирнова). Ученими розглядається проблема формування артистизму, педагогічного артистизму, педагогічної техніки, артистичних умінь. Втім, ступінь розробки способів формування артистичної техніки у процесі фахової підготовки є недостатньою. Це призводить до виникнення суперечності між теоретичною та практичною підготовкою майбутніх учителів музики.

Отже, зважаючи на розробленість проблеми використання педагогічних технологій, цілком логічним можна вважати теоретичне обґрунтування педагогічної технології для формування артистичної техніки майбутніх фахівців музично-педагогічної сфери. Ураховуючи вищезазначене, **метою** нашої **статті** є обґрунтування теоретичних засад розробленої нами технології, спрямованої на формування артистичної техніки майбутнього вчителя музики у процесі його фахової підготовки.

Концептуальною основою технології, її провідною ідеєю є гуманістичний, культурологічний та ціннісний світогляд, що передбачає формування усвідомлення майбутніми вчителями музики артистичної техніки як дієвого механізму творчого засвоєння, створення та ретрансляції художнього образу музичного твору в процесі їхньої музично-педагогічної діяльності. Метою технології є формування артистичної техніки (сукупності умінь, які складають пізнавальний, емоційно-регуляційний, художньо-комунікативний та експресивно-виразовий компоненти) майбутнього вчителя музики у контексті діючої фахової підготовки.

Технологія уявляє собою комплекс умов та методів, спрямованих на розвиток та вдосконалення виконавської та педагогічної діяльності вчителя музики щодо втілення художнього образу музичного твору. Вона поєднує усталені компоненти: *мотиваційно-цільовий, когнітивний, процесуально-діяльнісний та контроль-коригуючий*. Розглянемо більш детально теоретичну основу змісту кожного з виділених компонентів.

Мотиваційно-цільовий компонент вважається надзвичайно важливим у структурі запропонованої технології, оскільки саме він передбачає стимулювання студентів до творчого самовираження, оволодіння артистичною технікою, усвідомлення значущості цілей її формування. Виходячи з проблеми нашого дослідження, ми виділяємо особистісний (усвідомлення студентами такої необхідної особистісної якості вчителя музики як артистизм), професійний (потреба у набутті та розвитку найбільш ефективних та емоційно-виразних елементів музично-педагогічної діяльності вчителя) та соціальний (спрямованість на ефективні способи професійної та соціальної реалізації) аспекти мотиваційно-цільової установки.

Мотиваційна складова формування артистичної техніки слугує тим фундаментом, завдяки якому активізується весь механізм цього процесу, а

його здійснення набуває з боку майбутнього вчителя музики зацікавленій, особистісно-творчий характер. Мотиваційна установка засвідчує розуміння майбутнім учителем його специфічної сутності – художньо-артистичної природи. Вираженням цього є націленість педагога-музиканта на організацію в музично-педагогічному процесі особливого «артистичного поля», в якому всі зв'язки та відношення встановлюються відповідно до закономірностей художнього впливу музики. Емоційний та зображально-виразовий аспекти артистичної техніки вчителя музики є головними чинниками виникнення інтересу до подібного роду діяльності. Отже, можна визначити, що формування позитивного інтересу до артистичної техніки регулюється ступенем емоційної захопленості студента. Реагуючи на зовнішньо виразну та оригінальну манеру поведінки (викладача, студентів), у студента народжується інтерес та бажання спробувати проявити власні артистичні здібності під час співу, гри, диригування. З метою підвищення мотивації до використання артистичної техніки пропонується залучення ігрових методів (гра-імітація, рольова гра, ситуаційно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування), сутністю яких є моделювання, імітація (наслідування) власної поведінки [2], що сприяє створенню невимушених обставин професійної підготовки, відчуттю зацікавленості власним артистичним перевтіленням, артистичною поведінкою та подальшим бажанням застосовувати її у практичній діяльності. Корисним стає впровадження методу зацікавлення [3], що містить прийом цікавих аналогій, зіставлення сценічної та життєвої поведінки; розкриття подробиць із життя відомих людей (педагогів-музикантів, виконавців, акторів, шоуменів; приклад грандіозності фактів (вдалого артистичного виступу на конкурсі тощо), що у разі умілого зіставлення та переконливості викликає глибокі емоційні переживання у студентів.

Когнітивний компонент технології формування артистичної техніки залежить від усвідомлення студентами внутрішньої потреби щодо володіння нею, а тому безпосередньо впливає на ставлення до навчальної діяльності й позначається на якості набутих знань.

Свідомість людини, за словами К.Д. Ушинського, розвивається тільки у «дійсних, реальних знаннях». Тому набуття знань про артистичну техніку вчителя музики є тим фундаментом, на якому вона має формуватися. Оволодіння системою знань означає усвідомлення студентами відповідних термінів, що відображують сутність та структуру артистичної техніки, їхнє уточнення, встановлення внутрішніх зв'язків і відношень між ними. Важливо виходити з того, що набуття знань уявляє собою інтенсивне поповнення фонду спеціальних знань про артистичну техніку у вигляді певних понять,

уявлень, цінностей, суджень. При цьому, чим гнучкіше і різноманітніше зв'язки між знаннями, тим продуктивніше працює свідомість, тим вищий, відповідно, її якісний рівень[4].

Оволодіння знаннями щодо змісту та структури артистичної техніки перш за все повинно усвідомлюватися студентами на емоційно-ціннісному рівні. Саме такий підхід виконує роль своєрідного орієнтира і певного регулятора поведінки й діяльності студента у процесі освіти. Майбутній вчитель музики орієнтуватиметься на знання про те, що буде найбільш необхідним у перспективі. Тобто, знання про артистичну техніку та способи її використання в музично-педагогічній діяльності є для студента своєрідною необхідною цінністю.

Вивчення та систематизація наукової літератури засвідчує необхідність використання словесних методів навчання: розповіді, бесіди, дискусії, лекції-аналізу конкретної ситуації, пояснення [5]. Саме вони дають змогу у короткий термін передати велику за обсягом інформацію, допомагають студентові глибше осмислювати теоретичні питання, аналізувати факти, опановувати прийоми усного мовлення, формувати ціннісне ставлення до нових знань про артистичну техніку.

Процесуально-діяльнісний компонент технології формування артистичної техніки майбутнього вчителя музики передбачає перенесення у практику та реалізацію операційного боку процесу. Принцип активності студента у ньому є одним з основних. Саме активність є наслідком цілеспрямованого педагогічного впливу та організації педагогічного середовища, тобто застосованих форм, методів, прийомів та засобів навчання. Вони активізують та інтенсифікують діяльність студентів, виконують функцію головної ідеї, стають основою ефективності результатів формування артистичної техніки. У ході занять використовуються сугестивна методика, активні методи, методика проблемного навчання, методи аналітичного пізнання художнього образу музичного твору, контекстна методика. Використання сугестивної методики [6] (методи емоційного впливу, психічної саморегуляції, аутогенного тренування, психофізіологічного тренінгу, емоційного сплеску та заохочення) має сприяти формуванню емоційно-регуляційного компоненту артистичної техніки, а саме: опануванню та управлінню студентом власним психофізичним та духовним станом під час виконання музичного твору, умінню керувати власними емоціями, знімати психологічне навантаження.

Упровадження активних методів («артистичні замальовки» – мімічні вправи, пластичні імпровізації, мовні вправи (декламаційні та артикуляційні), імітаційне моделювання забезпечує формування практичного досвіду використання елементів артистичної техніки, зокрема відпрацювання її зовнішньо-зображального та художньо-комунікативного компонентів.

Запровадження методів проблемного навчання сприяє інтелектуально-творчому розвитку студентів, активізації їхньої пізнавально-оцінної, аналітичної діяльності, стимулюванню його мислення, створенню атмосфери особливого емоційного стану «вживання в художній образ».

Методи аналітичного пізнання художнього образу музичного твору (метод художнього аналізу музичного твору, метод асоціацій (побудова асоціативної ланки), метод порівняльного аналізу художніх творів («діахронічний аналіз»), метод осягнення музичного твору на основі герменевтичного підходу) сприяють як цілісному розумінню студентами авторського замислу музичного твору, розвитку музичного сприймання студентів, так і осмисленню логіки розвитку художнього образу для створення власної оригінальної художньо-артистичної інтерпретації. Можна передбачити, що використання методу асоціативного аналізу художнього образу музичного твору має активізувати уяву та фантазію студентів, їхню здатність до емпатійного проникнення в духовний світ художнього образу, вміння осмислювати та аналізувати його, ідентифікувати себе із ним, вступати у внутрішню духовну взаємодію, що свідчить про розвиток емоційно-пізнавального та художньо-комунікативних компонентів артистичної техніки вчителя музики [7].

Контекстна методика [8] (створення педагогічних ситуацій, моделей фрагментів чи уроків музики) сприяє вивченню професійних ситуацій і контекстів музично-педагогічної дійсності, завдяки чому студенти включаються у квазіпрофесійну діяльність.

Важливим етапом запровадження технології стало використання контрольного-корекційного компоненту, сутністю якого є контроль набутих знань, умінь та навичок щодо артистичної техніки вчителя музики, визначення критеріїв і встановлення рівнів сформованості артистичної техніки у студентів музично-педагогічного факультету, аналіз та оцінка результатів педагогічних впливів у межах навчально-виховного процесу, доведення ефективності розробленої педагогічної технології для фахової підготовки майбутніх учителів музики. Головною метою контролю як дидактичного засобу управління формуванням артистичної техніки вважаємо забезпечення визначення обсягу, рівня та якості засвоєння теоретичного та практичного матеріалу, що дозволяє встановити рівень компетенції студента щодо знань про артистичну техніку та її використання у власній музично-педагогічній діяльності. Однак, проблема контролю результатів у галузі музичної педагогіки та формування таких комплексних умінь, що складають структурні компоненти артистичної техніки, викликає багато дискусій, оскільки складність цього процесу зумовлено творчою домінантою та його суб'єктивним характером. Тому формалізувати та вимірювати розвиток подібних творчих здібностей досить складно.

Педагогічна технологія має завершуватися попереднім, поточним, тематичним та підсумковим оцінюванням. Метою попереднього оцінювання є встановлення та діагностика навчального досвіду студентів щодо знань про артистичну техніку та її використання у музично-педагогічній діяльності на

певний момент пізнавальної діяльності (на початку навчального року, в новій для викладача групі, курсі, на початку вивчення навчальної дисципліни). Цьому сприяє переважно письмовий метод контролю – тестування, анкетування, написання творів-есе. Поточне оцінювання має здійснюватися під час повсякденної навчальної діяльності студентів, що дає можливість викладачеві з'ясувати, яким чином здійснюється процес опанування нових знань про артистичну техніку та володіння її прийомами на практиці, виявити труднощі.

Контрольно-корекційний компонент містить методи спостереження, фронтального або індивідуального опитування, написання рефератів, рецензування, метод відеопрактикуму (рецензування переглянутих відеоматеріалів з проведенням уроків музики, концертних виступів). Тематичне оцінювання пов'язано із виявленням рівня артистичних досягнень студентів у засвоєнні певного музичного твору. Завершення підсумкового контролю процесу формування артистичної техніки відбувається із використанням методу проектів, який застосовується під час підготовки студентських виступів та концертів, виховних заходів у період педагогічної практики, що у значній мірі надає відчуття артистичні досягнення майбутніх учителів музики, дозволяє кожному студенту усвідомити власну індивідуальність і проявити себе як творча особистість.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що забезпеченню ефективної і якісної фахової підготовки майбутніх учителів музики сприятиме теоретична розробка та практична організація технології формування артистичної техніки. Упровадження технології буде ефективним, якщо вона здійснюватиметься як цілісна поетапна система, яка забезпечить: наявність цільових установок на формування артистичної техніки; формування позитивної мотивації оволодіння артистичною технікою; усвідомлення студентами знань про артистичну техніку; практичне володіння вміннями та прийомами артистичної техніки; корекцію та контроль рівня сформованості артистичної техніки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітні технології / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.: Навч.-метод. посіб.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Монографія. – Д.: Вид-во ДПУ, 2005. – 304 с.

4. Воронов В.В. Формирование представления знаний в педагогическом образовании // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 68-73.
5. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навч. посібник. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
6. Лозанов Г. Основы суггестологии. – София, 1975.
7. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – 270 с.
8. Активное обучение в высшей школе. Контекстный подход. – М., Высшая школа, 1991. – 207 с.